תלמוד ירושלמי · מפרשים · שערי תורת ארץ ישראל · סדר נזיקין

שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי בבא קמא

רבי זאב וולף רבינוביץ'

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי בבא קמא

רבי זאב וולף רבינוביץ'

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שערי-תורת-ארץ-ישראל-על-תלמוד-ירושלמי-בבא-קמא/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 6
הלכה ג 7
פרק ב 8
הלכה א 8
הלכה ג 8
הלכה ד 9
הלכה ה 9
הלכה ו 9
פרק ג 9
הלכה א 9
הלכה ב 10
הלכה ג 10
הלכה ד 11
הלכה ה 11
הלכה ח 12
הלכה ט 12
הלכה יא 12
פרק ד 13
הלכה א 13
הלכה ב 13
הלכה ג 13
הלכה ד 14
הלכה ה 14
הלכה ו 14
הלכה ז 15
הלכה ט 15
הלכה י 15
פרק ה 15
הלכה א 15
הלכה ד 16
הלכה ה 16
הלכה ו 17
הלכה ז 17
הלכה ח 17
פרק ו 17
הלכה א 17
הלכה ב 18
הלכה ג 18
הלכה ד 18
הלכה ה 18
הלכה ו 19
הלכה ז 19
פרק ז 19
הלכה א 19
הלכה ג 19
הלכה ד 20
הלכה ה 21
הלכה ו 21
הלכה ז 21
פרק ח 21
הלכה א 21
הלכה ב 22
הלכה ג 22
הלכה ד 22
הלכה ה 22
הלכה ו 22
הלכה ז 23
הלכה ח 23
פרק ט 23
הלכה א 23

הלכה ב 24
הלכה ג 24
הלכה ה 24
הלכה ו 26
הלכה ז 26
הלכה ח 26
הלכה ט 26
הלכה י 27
פרק י 28
הלכה א 28
הלכה ב 28
הלכה ג 28
הלכה ה 28
הלכה י 29
הלכה יא 29

פרק א

הלכה א

המבעה כי יבער איש שדה או כרם כו'. — צ"ל: המבעה (מצאתי כתוב שנוסח הירושלמי במשנתנו היה "והמבער" בריי"ש כלשון הכתוב כי יבער) כי יבער איש כו' משלחי רגל השור והחמור וביער בשדה אחר זה השן דכתיב הסר מסוכתו כו' (פי' ולשיטת הירושלמי שן ורגל בכלל מבעה או מבער).

והא תאני תולדות השן בשדרסה ע"ג גוד כו'. — צ"ל: ואיזה תולדות השן בשדרסה ע"ג נוד מלא שמן וסכה גופה ונהנתה.

היתה מהלכת ופולטת עשבים מהו א"ר יוסי מה אם כו'. — חסר כאן וכצ"ל: ופולטת עשבים מהו ואיזה תולדות האש תני רבי הניח גחלת ברה"ר ובא אחר ונתקל בה וצלוחיתו בידו נשרפו כליו ונשברה צלוחיתו חייב על הצלוחית משום בור ועל הכלים משום אש (ברייתא לפנינו לעיל עמוד א') א"ר יוסי זה שמניח גחלת ברה"ר עד מקום כו' (פי' וה"ז אש עצמה) מאי כדון (פי' ואיזה תולדות האש).

אי מה הבור משלם נזק שלם אף השור משלם נזק שלם או מה השור כו'. — צ"ל: אף השור משלם נזק שלם או אילו לא נאמר בור הייתי למד בור מן השור מה שור שברשות חייב בור שלא ברשות לכ"ש אי מה השור משלם חצי נזק אף הבור משלם חצי נזק ולמה תנינתה הכא.

הדא אמרה אדם שחבל בחבירו תחילה אע"פ שחזר ונעשה נזק חייב כו'. — צ"ל: אדם שחבל בחבירו תחילה וחזר חבירו והזיקו חייב (פי' אם השני הזיק את הראשון יותר ממה שהזיקו הראשון אע"פ שהשני כאנוס שנתכוין להציל עצמו מידי חבירו מ"מ הוא חייב וע' רא"ש פ"ג סימן י"ג): פיסקא וכשהזיק חב המזיק כו' (ומה שבינתיים מיותר).

להכשר נזקיה לא ישלם כלום לנזקי גופה ישלם פחתה כו'. — צ"ל: להכשר נזקין (פי' נזקי ממונו מה שממונו מזיק לאחרים) לא ישלם כלום לנזקי גופו (פי' מה שהוא מזיק בגופו) ישלם פחתה כו' הייתי אומר להכשר נזקין ישלם פחתה לנזקי גופו ישלם כו' (הפירוש הוא גם בפ"מ).

ר' יהודה בשם שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן ולא לשואל כו'. — צ"ל: אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין (ומה שבינתיים מיותר ונשתרבב מלמטה רע"ג) ואני אומר (פי' רב יהודה אמר לה וע' בבלי י"א א' גירסא אחרת ונדחק רש"י בביאורה וע"ש בתוד"ה בשאילתות) אף לשואל שמין כו' ומאן הוא אבא רב או אבא בר אבא (פי' הוא אבוה דשמואל וע' בבלי שם מבואר שנתכוין על רב) א"ר חסדא נעשה עיקר טפילה (פי'

שבין רב ובין אבוה דשמואל גדולים בחכמה ובזקנה הרבה יותר מרב יהודה והוא עשה אותן טפילה לו באומרו "שהן מודים לו").

א"ר אבין והשיב את הגזילה כאשר גזל. — ע' בבלי י"א א' תוד"ה "אין" וכן בהגהות אשירי פ"א סימן י"א ובנימוקי יוסף שם שכולם העתיקו א"ר אבא בר ממל והשיב כו'.

הלכה ב

[השלמות: **הכשרתי את נזקו.** פי' הוא נזקי ממונו ולא נזקי גופו כן מפרש הירושלמי שנזקי ממונו נקרא הכשר נזקין.]

והאש לא תנה א"ר ירמיה האש להכשר נזקיו כו'. — צ"ל: והאש לא תני (פי' שלא תני ר' חייא באש שיהא דינו כהכשר נזקיו דהיינו נזקי ממונו) א"ר ירמיה האש לא הכשר נזקיו (פי' שאין דין האש כממונו אלא כחציו והוא כנזקי גופו וע' בבלי כ"ג א') א"ר יוסי ואין כיני האש לא הכשר נזקיו מקבל עליו התרייה בדעת זו ולוקה (פי' שאם הדליק אש לבשל ביו"ט ויצא האש והדליק את הגדיש ילקה כאילו הדליק בידים שלא לצורך לרשב"ל דאמר בביצה פ"א ה"ג דף סמ"ך ע"ב "המבשל נבילה ביו"ט לוקה" ואיך יעלה על הדעת שזה שהדליק את האש לצורך אוכל נפש ילקה מפני שאח"כ אחזה האש בדבר שאין לו צורך) מאי כדון האש לא הכשר נזקיו מקבל עליו נזק כו' (פי' שאין דין האש כמזיק בגופו לענין מלקות אלא לענין חיוב ה' דברים).

חפר בור יו"ד טפחים ובא אחר ועמק כו'. —צ"ל: חפר בור תשעה טפחים (וכ"ה בתוספתא פ"ו ובבלי יו"ד א') ובא אחר כו' ואחר הראשון לנזקין (כ"ה בתוספתא שם, אבל בבבלי שם מובא כפי מה שתיקן ר' יצחק למטה "אחר שניהם לנזקין") כו' ובא אחר וסיידו וכיירו האחרון חייב (כ"ה בתוספתא שם ובבלי נ"א א') מפני כו' בשאמר לו סוד את הבור הזה כו' בחופר בחולות (פי' שבמקום חול הכתלים נופלים ואין יכולין לעמוד ובא זה וסיידו וכיירו עד שהקשה את הכתלים והוא גרם שיהא הבור קיים ועומד לפיכך זה האחרון חייב) תני חפר זה עשרה כו'.

נכסין שאין בהן מעילה דתני הנכסין כו'. —צ"ל: תני הנכסים הללו קדשים הן אלא שאין בהן מעילה (פי' שהן קדשים קלים).

ר' הונא אמר אחד קדשים כשרין כו'. —צ"ל: ר"ה אמר (פי' בא לפרש דברי ר"ש המוכיח מבה' וכחש דקדשים שאינו חייב באחריותן פטור) אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלים שחייב באחריותן אע"פ שהן לה' קורא כו' ושאינו חייב באחריותן קורא אני בהן בה' וכחש ולא בעמיתו וכחש (פי' וכיון שאין שייך בהן בעמיתו פטור וע' בבלי ב"מ נ"ח ע"א וע"ב).

נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק. — פי' בזה מבאר הירושלמי מה ששנינו (לפי נוסח המשנה בירושלמי) "ורשות הניזק והמזיק בתשלומין" (וכנוסח זה נראה בתוספתא פ"א ע"ש, וכפי הנראה הגיה בה חכם אחד מן הצד כפי נוסח סדר המשנה שבבבלי וכפי מה שפירשו שם י"ג ב' והסופרים הכניסו זה ע"פ טעות בפנים ולכן לפנינו בתוספתא הדברים מכופלים ומוקשים וע' במפרשים שנדחקו בזה).

א"ר ירמיה אלו תנא חוץ מרשות המיוחדת למזיק ושתק כו'. — צ"ל: א"ר ירמיה מכיון דתנינן חוץ מרשות המיוחדת למזיק אין אנו יודעין שהן נוהגין ברשות הניזק והמזיק ולמה תנינן נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק אלא זה שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר (פי' שאם מסרו הבעלים לשומר ב' שוורים והזיקו זה את זה השומר חייב שרשות השומר כרשות הניזק והמזיק שהרי לשניהן יש רשות להלך שם וע' בבלי י"ג ב' שפירשו באופן אחר דאזיק תורא דמשאיל לתורא דשואל והשואל לא קיבל עליו שמירת נזקיו דהמשאיל חייב לשלם לשואל) א"ר יוסי אלו תנינן חוץ מרשות המיוחדת למזיק ושתק הייתי אומר אחד חצר של שותפים ואחד חצר שאינה של שניהן חייבין לכך תנינן נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק להוציא חצר שאינה של שניהן.

כגון פונדקי וחצר השותפין וכיוצא בהן על השן ועל הרגל פטור כו'. — צ"ל: על השן ועל הרגל חייב על הנגיחה כו' (דלגירסא שלפנינו קשה דהיינו סיפא בשאין רשות לא לזה ולא לזה ועוד שרוצה לסייע לר' יוחנן מברייתא זו והיא חולקת עליו; וע' בבלי י"ד א' דבאמת שם הנוסח ברישא "פטור" אלא שבסיפא הנוסח "חייב" וכ"ה בתוספתא פ"א ומכילתא פ' משפטים. ומה דאיתא לפנינו כאן דבקעה ורה"ר "אין רשות לא לזה ולא לזה" תמוה דלקמן רפ"ב מבואר דברה"ר יש רשות לזה ולזה ובמכילתא שם איתא "בכ"מ שיש רשות לניזק ולמזיק הבקעה ורה"ר" ובתוספתא שם דבקעה רשות לזה ולזה וכ"ה בבבלי שם).

הלכה ג

מלמד שאין ב"ד שמין אלא נכסים שיש להן אחריות כו'. — וכ"ה בתוספתא פ"א, ולפי שיטה זו אם אין המזיק רוצה לשלם ממון ב"ד מגבין מקרקעות ולא ממטלטלין אא"כ תפס הניזק מטלטלין של המזיק ובבבלי י"ד ב' שיטה אחרת ע"ש.

יצאו גויים ועבדים ופסולי עדות ונשים בכלל הנזק כו'. — יש להפך הגירסא וכצ"ל: יצאו גוים ועבדים ופסולי עדות תני ר' ישמעאל ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ונשים בכלל הנזק כו' לרבות את האשה והניזק והמזיק בתשלומין משלמין חצי נזק וחצו את כספו וגו' מיכן שמחצין את הנזק כו'.

פרק ב

הלכה א

אע"פ שהוא מונח ברה"ר פטור כו'. —צ"ל: אע"פ שהוא מונח ברה"ר חייב (פי' דמה שהלכה במקום עשבים וצרורות שינוי הוא) ר' לעזר אמר כל דבר שהוא חוץ לגופה (פי' שאינה מזקת בגופה ממש אלא ע"י דבר אחר כגון צרורות) לא חלקו כו' בו ברה"ר לחצי נזק (פי' ואע"פ שדרכה להתיז צרורות מ"מ חייבת חצי נזק. והנה מהירושלמי כאן מבואר דלית ליה שדין צרורות הל"מ דמשלם חצי נזק, ושלא כפרש"י בבבלי ג' ב' ורא"ש רפ"ב, אלא שהחכמים הראשונים אמרו כן וכן נהגו אחריהם דור אחר דור. ונראה שבאמת זה הוא מה שבבבלי י"ז ב' אחרי שקלא וטריא מסיק רבה "חצי נזק צרורות הלכתא גמירי לה" דהיינו הלכה מקבלת חכמים ומהילכות מדינה; וכ"ה דעת הרמב"ם בפ"ב ה"ג מנזקי ממון שכתב דחצי נזק צרורות "הלכה מפי הקבלה היא" ולא הזכיר הל"מ כדרכו במקומות אחרים, ע' פ"א הי"ב וי"ח מתפילין וכן בפ"ג ה"א שם ועוד בפ"ג ה"כ מלולב ופי"י ה"י ממאכלות אסורות ופי"ו ה"ו מתמידין, וזה מוכרח לפי שיטת הרמב"ם בהקדמתו לפה"מ שאין מחלוקת בהלכה למשה מסיני והרי בצרורות חלק סומכוס לקמן ה"ב ובבלי י"ז ב').

א"ר זעירא מתניתא פליגא עלוי שור שמתחכך כו'. — צ"ל: מתניתא פליגא עלוי דר' אילא שור שמתחכך כו' וכי יש כופר בתם אלא כשהועד להיות מפיל את הכתלים ואפי' על דר' זעירא לית היא פליגא ולמה פטור ממיתה כשהפיל את הכותל לא היה מתכוין על האדם א"ר לעזר הטילה גללים משלם חצי נזק (פי' שדומה לצרורות וכ"ה בבבלי י"ח ב').

בשדרכה לכן צריך שיהא תופש בזנבה ומה פשיטא לון בנזק שלם כו'. — צ"ל: צריך שיהא תופש בזנבה פשיטא לון בחצי נזק (פי' שהוא חייב) מה צריכא לון בנזק שלם.

דרסה עליה והלכה ונשתברה ברה"י כו'. —כעין זה בבבלי י"ז ב' ע"ש.

הלכה ג

ר"ל אמר על הראשונה הושבה כו'. — צ"ל: ר' יוחנן אמר על הראשונה הושבה ריש לקיש אמר על כולה הושבה (וכ"ה בבבלי כ' א') עמדה ואכלה מפירות כו' (פי' ועמידה ברה"ר ה"ז שינוי ע' פ"ג מ"ו ובבלי שם). מילתיה דר"ל אמר בעטה מהלכת ברבוצה פטור (פי' דאמר על כולה הושבה דאכלה כסות וכלים ברה"ר פטור משום דזה שינה והניח ברה"ר וזו שינתה ואכלתם ומוכח דבעטה מהלכת ברבוצה פטור) מילתיה דרי"א בעטה כו' (פי' דאמר על הראשונה הושבה ואכלה כסות וכלים ברה"ר חייב מוכח דבעטה מהלכת

ברבוצה חייב, והנה ביאור מילתיה דר"ל אמר כו' כסגנון הירושלמי בשאר המקומות ודלא כפ"מ כאן ע"ש).

לא סוף דבר בעטה מהלכת ברבוצה או רבצה במהלכת כו'. — צ"ל: בעטה מהלכת ברבוצה אפי' רבוצה במהלכת או מהלכת כו'.

רב אמר עמדה ואכלה מפירות הצבורין מה היקלו בשן כו'. — צ"ל: מפירות הצבורין פטור (וע' בבלי שם משמע שכן סבר רב) מה היקלו בשן (פי' לרב מהו שאמר ר' טרפון במשנה ח' שהיקלו בשן) שאכלה עומדת את העומדת חומר בקרן שבעטה עומדת את העומדת אלפיי אמר כו' היקלו בשן שאכלה מהלכת את העומדת חומר בקרן שבעטה מהלכת את העומדת.

הלכה ד

עקמה צוארה ואכלה משלם מה שהזיקה. — פי' אפי' אכלה מתוך הרחבה ודלא כשיטת הבבלי כ"א א', וע' רשב"א שם שהעתיק "משלם נזק שלם" במקום "משלם מה שהזיקה" שלפנינו כאן.

והתני ר' חייה ופליג לפיכך כו'. —צ"ל: תני ר' חייה ופליג (ע' כעין זה בתוספתא פ"א) כיצד משלם מה שנהנית אומדין כמה אדם רוצה להאכיל את בהמתו מה שאכלה אע"פ שאינו רגיל להאכילה לפיכך אם אכלה כו'.

הלכה ה

עבד כפות לו וגדי סמוך לו פטור אם אמר את שאין כזורק כו'. — צ"ל: אם אמר את שהוא כזורק כו' והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור אם אומר את שהוא כזורק כו' וייעשה כמי שחלו עליו מיתה משיבולת הראשונה מיכאן ואילך כו' (ע' תרומות פ"ז ה"א דף מ"ד רע"ד).

הלכה ו

דתני שור שנגח ג"פ ביום אחד אינו מועד כו'. —צ"ל: תני שור שנגח ג"פ ביום אחד ה"ז מועד ומה ת"ל כו' סברין מימר הלכה כהדין תנייא דו אמר מעין שניהם כו' (פי' בהועדה כר"מ ובתמה כר' יהודה).

פרק ג

הלכה א

א"ר לעזר ואפי' אינה ממלא כל רה"ר אם יטלנה מיכן כו'. — צ"ל: ואפי' אינה ממלא כל רה"ר ואפי' נתונה על קרן זוית כו' (ומה שבינתיים מיותר ונשתרבב מלמטה).

ובא בעל השור לשמוט את שלו. — צ"ל: ובא בעל השור ושמט את שלו (כ"ה בתוספתא פ"ג ובבלי כ"ח א').

אם דחייו ונפל ומת חייב (פי' וכמו שאם דחה את השור בידיו חייב ה"נ אם שיבר את הכד במקל חייב) ולא יכיל מימר ליה כו' (פי' מקשה על הברייתא למה פטור אפי' בשמט את שלו).

ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה כו'. — צ"ל: והניח אחרת סמוכה עליה ובא הראשון כו' יטול את המקל וישברנה או ישמוט את שלו מתחתיה (וגירסא שלפנינו נשתרבבה מראש פרק זה) ואם נשברה נשברה נישמעינה מן הדא שור הרודף אחר חבירו ובא בעל השור להציל את שלו אם עד שלא עלה על שלו דחהו ונפל ומת פטור ואם משעלה דחהו ונפל ומת חייב א"ר יוסי כו' (ונוסח שלפנינו נשתרבב מלמעלה עמוד ב' וכאן ברייתא אחרת).

ואם כדרך הטחה הטיח על ניזקי צלוחית חייב. — פי' "כדרך הטחה" שלא נפל אלא שבדרך הליכתו נחבטה צלוחיתו באבן ומשא שברה"ר הרי בעל האבן והמשא חייב ואע"פ שבור פטור על הכלים היינו דוקא דרך נפילה אבל לא דרך הטחה כ"ה שיטת הירושלמי (וע' בבלי כ"ח ב' שיטה אחרת), והא דאיתא בפ"ה ה"ט אפי' נחבט בקרקעו פטור היינו דרך נפילה דוקא כמבואר שם ודלא כפ"מ.

הלכה ב

אם בשעת נפילה פטור אינו ק"ו לאחר נפילה ולמה פטור בשעת נפילה כו'. — צ"ל: אינו ק"ו לאחר נפילה א"ל ולמה פטור בשעת נפילה מפני שלא נתכוין להזיק (פי' דנתקל לאו פושע הוא) ולמה חייב לאחר נפילה (ונשמט מן "נפילה" עד "נפילה") שכן אדם מבקיר נזקיו ברה"ר חייב אית מתניתא מסייעא לדין ואית מתניתא מסייעא לדין מתניתא מסייעא לר' לעזר דתני מודין חכמים כו' על מנת כן חייב מתניתא מסייעא לר' יוחנן נשברה כדו ולא סילקה נפל גמלו ולא העמידו ר"מ מחייב בהזיקן וחכמים פוטרין (ברייתא זו ישנה בבבלי כ"ח ב') על דעתיה דר' יוחנן כו'.

הלכה ג

אבל אם נתלכלכו כליו חייב כו'. — צ"ל: אבל אם נתלכלכו כליו פטור (פי' דבור פטור על הכלים) רב אמר אפי' נתלכלכו כליו חייב מילתיה דרב אמרה בור של נזקין חייב על הכלים מילתיה דר' הונא אמרה בור של נזקין פטור על הכלים (ונשמט מן "נזקין" עד "נזקין").

כריבר"י דאמר שלשה שהן סמוכין לרשות כרשות. — צ"ל: סמוכין לרה"ר כרה"ר (וע' בבלי נ' א' הנוסח ארבעה טפחים וכ"ה בתוספתא פ"ג).
ומה ביש לך דאיכא ר' יוחנן כו'. — צ"ל: ומה ביש לך דאתא ר' יוחנן כו', דר"מ היא (פי' דלעיל ה"ב מבבלי כ"ח ב').
כל המזיק שלא ע"י מעשה חייב והדא אמרה דא כו'. — חסר כאן וצ"ל: שלא ע"י מעשה חייב הדא דתימר בשהזיק לאחר נפילה (פי' שהוזקו בשברי הכותל המונחים ברה"ר אע"פ שהפקירן) אבל בהזיק בשעת נפילה פטור והיידא אמרה דא (ב"מ פ"י מ"ד) הכותל והאילן שנפלו לרה"ר והזיקו פטורין מלשלם נתנו לו זמן כו'.

הלכה ד

אבל בעורות רכין לא קנה עד שיגביה א"ר אחא ליידא פשטה כו'. — צ"ל: אבל בעורות רכין לא קנה עד שיגביה מתניתא פליגא על ר' בון בר חייא הגונב כיס חבירו והוציאו בשבת חייב שכבר נתחייב בגניבה עד שלא בא עליו איסור שבת ואם היה גורר בו ויוצא פטור שחל עליו מיתה ותשלומים כאחד הא אם לא חלו עליו שניהן כאחד חייב בתשלומין אריבר"ב תיפתר כגון דהוי אילין כיסייא רברבין שדרכן לקנות בגרירה ולית שמע מן הדא כלום (ובזה נשלמה הלכה זו ומה שבינתיים מיותר, וכ"ה בקידושין פ"א ה"ה ד"ס ע"ד).

הלכה ה

ולא מסתברא דלא מן השני והלך כו'. — צ"ל: לא צריכא דלא מן השני והילך (פי' דהשני היה לו לראות שנפל הראשון ולכן הוי כפושע ואין נותנין לו שהות כדי עמידה) מהו כו' נתקל הראשון ונפל ובא חבירו כו' (פי' ומשמע דכולן שוין) ופטורין על נזקי כלים ואם הזהירו זה את זה כו'.
מ"ד חייבין בשהרביצום בעליהן נפלו כו'. — צ"ל: מ"ד חייבין בשהרביצום בעליהן מ"ד פטורין בשנפלו אין אונסין לאדם אבל יש אונסין לבהמה (פי' כדלעיל פ"ב ה"ה דכלב וגדי שנפלו מראש הגג אונס הוא ופטור).
הנכנס למרחץ נותן כבוד ליוצא כו'. — צ"ל: נותן מקום לזה שיוצא והיוצא מבית הכסא נותן מקום לזה שנכנס (וע' מסכת דרך ארץ רבה פ"י דשם נשתבשה הגירסא וע' בנחלת יעקב גירסת האגודה הנכונה ופירושה).
ר' זעירא בעי שנו והזיקו מהו. — צ"ל: שנים שהזיקו מהו.

הלכה ח

ואם מת אינו גולה והתני ר' חייא פטור כו'. — צ"ל: ואם מת אינו גולה שאינו כיער והתני ר"ח פטור נימר לא פליגין מה דמר ר' יוסי בשראהו ומה דתני ר"ח בשלא ראהו ואפי' תימר כאן וכאן בשראהו או כאן וכאן בשלא ראהו מה דתני ר"ח בשלא אמר לו היכנס מכיון שלא אמר לו היכנס צריך לשמור את עצמו ומה דמר ר' יוסי בשאמר לו היכנס כיון שאמר לו היכנס נעשה כחצר שותפין דמר ר' יוחנן כר בממלא כל רה"ר וזו ממלא כל החצר (וגירסא שלפנינו נשתרבבה מלעיל ה"ו) מכיון שדרכו כו' (וע' מכות פ"ב ה"ד).

שני שוורין כו' (**כל הענין עד**) **צריך את האפר**. — כל זה אינו שייך כאן ומקומו למטה הי"ב.

הלכה ט

שור שוה מנה שנגח לשור שוה מנה הכחישו חמשים זוז כו'. — צ"ל: שור שוה מנה שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום נוטל את השור שאין לו אלא חצי חבלו כו' חזר האחרון וחבל בו שלשה של זהב האחרון משלם לראשון חצי דינר של זהב שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים והכחישו חמשים זוז השביח והרי הוא יפה ארבע מאות זוז כו' יפה שמונה מאות זוז נותן כשעת הנזק הכחיש כשעת העמדה בדין השביח המזיק אין לו אלא כשעת נזקו הכחיש כשעת העמדה בדין א"ר לא כיני מתניתא השביח המזיק אם עד שלא עמד בדין השביח אין לו אלא כשעת נזקו הכחיש אין לו אלא כשעת העמדה בב"ד.

מ"ט דר"מ אמר קרא ומכרו כו'. — צ"ל: מ"ט דר' יהודה ומכרו את השור החי וחצו את כספו וגם את המת יחצון ומה מקיים ר"מ וגם כו' שזה מפסיד חצי נזק כו' (פי' שלא תטעה לומר שיש לניזק חצי שור החי אף ששויו יותר מחצי נזקו).

הלכה יא

יש חייב על מעשה שורו כו' ר' יודן בעי כו'. — צ"ל: יש חייב על מעשה שורו כו' בן פדייה אמר כל המקלקלין פטורין חוץ מן המבעיר כו' (וכל העניין דלעיל ה"ט כ"ש שם עד) שורו צריך את האפר והכא הוא שהדליק את הגדיש פטור בשאינו צריך לאפר. ר' יודן בעי הן עצמן (פי' אנשים עצמן) שהזיקו מהו נישמעינה מהדא כו'.

פרק ד

הלכה א

שמירת נזקין כשמירת קניין א"ל ר' יודן כו'. — צ"ל: שמירת נזקין כשמירת קניין (ע' שבועות רפ"ח) א"ר יודן כשמסרו לו לנזקיו כו' (ע' בבלי נ"ו ב' תוד"ה פשיטא).

על דעתיה דר"י מקדיש הראשון ע"ד דר"מ שניהן כו'. — צ"ל: על דעתיה דר"מ מקדיש הראשון (פי' דסבר ניזק הוי בע"ח) ע"ד דר"ש שניהן מקדישין אותו (פי' דסבר שותפין הוו וע' בבלי ל"ו ב' ופרש"י ד"ה הקדישו) הוקיר על דעתיה דר"מ הוקרה לראשון על דעתיה דר"ש הוקרה לשניהם עשה שכר (פי' כגון שחרש בו) על דעתיה דר"מ השכר לראשון על דעתיה דר"ש השכר לשניהן השביח על דעתיה דר"מ השביח לראשון על דעתיה דר"ש השביח לשניהן כו' כמה דר' יודה אמר (לעיל פ"ג מי"א) קנה כו' ור"ש אמר לא קנה אלא לחי בלבד (פי' ופחת נבילה של מזיק וע' בבלי י"א א').

וכן ג' שהטילו לכיס הותירו או פחתו כך הן חולקין א"ר בון כו'. — צ"ל: כך הן חולקין א"ר לעזר הדא דאת אמר בשהיתה הסלע חסירה או יתירה אבל לשכר והפסד כולן חולקין בשוה א"ר בון נראין דברים כו' (ע' כתובות פ"י ה"ד) לאמצע וחולקין (פי' כל או"א לפי מעותיו).

א"ר שמי סלעים גסות הן כו'. — צ"ל: סלעים דקות הן ואפשר לבלול לצאת ידי כולן אבל אבנים גסות הן ולית ידע אי מן הדין נסיב כולה אי מן הדין נסב כולה מספק כל או"א מפסיד מחצה מה חמית מימר בגניבה אנן קיימין (פי' הא דתני "מחצה לזה ומחצה לזה" היינו שכל או"א מפסיד מחצית הגניבה) או אין אנן קיימין אלא במשתייר אריבר"ב אין תימר בגניבה אנן קיימין ניחא אין תימר במשתייר אנן קיימין נמצאת מדת הדין לוקה הגע עצמך דהוה לדין חמשין ולדין מאה נגנבו חמשין אשתכח דהדין דחמשין לא מפסד כלום.

הלכה ב

מכיון שהרג אדם אחד אינו מועד. — צ"ל: אינו נסקל.

הלכה ג

מפני חילול השם שור של ישראל כו'. — בכפתור ופרח פ"ד ליתא מן "שור של ישראל כו' (כל המאמר עד) למלכות" ונראה שזה נוסף מן הצד ע"פ הבבלי ל"ח א' והכניסוהו הסופרים בפנים.

הלכה ד

אבי יתומין לא ישבע דבעי ממשכנא ליה. — פי' שצריך למושכו להיות אפוטרופוס שלו ואם יצטרך לישבע לא יתרצה להיות אפוטרופוס.

הלכה ה

אמר לו לא אמרתי אלא בנתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם כו'. — צ"ל: והרג את האדם לגוי והרג ישראל לנפלים והרג של קיימא עד דו מקשי לה על דר' לעזר יקשינה על דידיה כו' דבעי מימר מן דילפה מן דר' ליעזר עוד הוא אמר כן מה מקיים ר"ע כו'.

שאפי' מוכה שחין נותן שלשים סלע הייתי אומר אף באביו ואמו כן כו'. — צ"ל: הייתי אומר אף בשור תם כן (פי' שנותן ט"ו סלע) ת"ל ובעל השור נקי נקי מדמי עבד תניי חורן תני ובעל השור נקי נקי מדמי וולדות ולית כתיב כו' (ומה שבינתיים שייך למטה וגם יש בהם דברים שנכפלו בטעות מסוגיא דלמטה) ולא שוורים כיני מתניתא אנשים מועדים חייבין שוורים מועדין פטורין הא תמין חייבין ת"ל ובעל השור נקי נקי מדמי וולדות בכל אתר את מחמיר במועד מבתם והכא את מחמיר בתם מבמועד א"ר חגיי כו' (וע' פ"מ מה שפירש בזה והוא דחוק ורחוק וכן מה שפירש בשאר המאמרים שבפרק זה באריכות אינו מחוור).

והלא היא מצות היא מריבה אי מה להלן כו'. — צ"ל: היא מריבה אלא מה להלן במתכוין (ע' סנהדרין פ"ט ה"ג ביאור זה) כו' ומניין לנזק האדם (פי' שאם לא המיתו השור אלא שהזיקו שחייב לשלם וע' בבלי מ"ד א') ת"ל או בן יגח או בת יגח הזיק את העבד ר' חייה בר ווא כו' לא תהא תוספת כו' (פי' ואפי' הזיקו מאה מנה אינו משלם אלא ל' סלע).

הלכה ו

שור שהיה מתחכך בכותל כו'. — כל זה מיותר וצריך להגיה במקום זה: ואיש כי יכה כל נפש אדם להביא את המכה ויש בו כדי להמית ובא אחר והמית הממית חייב (הכי תניא בספרא סו"פ אמור על מקרא זה) אית תניי תני אין בו כדי להמית כו' (גם בבבלי סנהדרין ע"ח א' מובאת ברייתא זו וע"ז הקשו שם אין בו כדי להמית פשיטא אלא יש בו כדי להמית, וכעין זה אמר ר' לא כאן).

מ"ד נפש ניזוק הכהו הראשון הכיית מיתה כו'. — צ"ל: מ"ד נפש מזיק הכהו הראשון (פי' שור של ראשון) הכיית מיתה ובא השני ובילבלו אין תימר יש נזקים בכולו (פי' שמשלם נזק אם הרגו באופן שאינו חייב מיתה והוא כרבי בבבלי סנהדרין ע"ט א' דהמתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב ממון) כו' כמ"ד פדיון נפשו של ניזוק אין תימר יש נזקים בכולו הראשון נותן נזקו והשני פטור (פי' דהא בשעה שבלבלו השני כבר היה

הניזוק סופו למות ולא היה שוה כלום) אין תימר אין נזקים בכולו שניהן פטורין (פי' השני פטור מכופר שהרי לא היה שוה כלום כשהמיתו וגם הראשון פטור שאינו חייב כופר עד שימות על ידו וכאן מת על ידי השני וע' בבלי כ"ז א' ופרש"י ד"ה פלוגתא).

הלכה ז

שור האשה שור היתומין כו'. —יש להפוך הגירסא וכצ"ל: הלכה ז' שור שהיה מתחכך בכותל כו' לעניין נזקין תני ד' הושעיא ר"מ מחייב ור' יודן פוטר (ע' תוספתא פ"ד ובבלי מ"ד ב' שהנוסח להפך "ר' יהודה מחייב ור"ש פוטר") כו' הא לכופר ד"ה חייב: הלכה ח' שור האשה ושור היתומין כו' מ"ט דר' יודן כו' אין בעלים לאלו: הלכה ט' שור שהוא יוצא ליסקל כו' שור שהוא יוצא כו' ר' יוחנן אמר כר (ור' יוחנן וריש לקיש לטעמייהו לקמן פ"י ה"ה).

הלכה ט

א"ר לעזר דברי ר"מ שמירת נזקין כשמירת שומר חנם כו'. — צ"ל: דברי ר"מ שמירת נזקין כשמירת שומר שכר דברי ר' יהודה שמירת מועד כשמירת שומר חנם א"ר לעזר דברי ר"מ מסר שור תם לשומר חנם (פי' ושמרו שמירה פחותה) יצא והזיק פטור (פי' השומר וחייב בעל השור דשמירת נזקין כשמירת שומר שכר) כו' לשומר שכר יצא והזיק חייב (פי' השומר כששמרו שמירה פחותה) יצא ונטרף חייב מסר שור מועד (ומה שבינתיים מיותר ונכפל מלמעלה) לשומר חנם יצא והזיק פטור (פי' השומר כמו בשור תם) יצא ונטרף פטור לשומר שכר יצא והזיק חייב יצא ונטרף פטור (פי' דמאחר שהוא שור נגח לא עלה על דעתו שאחרים יזיקו אותו ובסתמא לא קיבל עליו שמירת נזקיו וכעין זה בבבלי מ"ה ב' ע"ש).

הלכה י

[השלמות: **א"ר יסא מיליה שמעית מן דר"ש ב"ר יצחק**. — כעין זה בויק"ר פ"י א"ר זירא מילתא הכא שמעית מן ר' שמואל ב"ר יצחק דהוה דריש ולית אנא ידע מהו א"ל ר' אחא אריכא דילמא דא היא.]

פרק ה

הלכה א

זאת אומרת שלא הילכו במדת הדין בממון אחר הרוב כו'. — צ"ל: שלא הילכו במדת הדין אחר הרוב א"ר יוסי במקום אחד הילכו במדת הדין אחר הרוב (ומה שבינתיים מיותר ואינו אלא פירוש שהכניסו הסופרים בפנים ע' מ"ש בפיאה פ"ז ה"ב, עמ' 28).

וא"ר ינאי כיני מתניתא משלם חצי נזק כו'. — צ"ל: א"ר ינאי כיני מתניתא (פי' קאי על משנה ב') כו' מתו הוולדות מאן דמר זה נותן מחצה וזה נותן מחצה אהן יהיב נזקיה ואהן יהיב נזקיה (פי' ונותן בעל הפרה רביע נזק וחצי רביע נזק והשאר מפסיד בעל השור כיון שמת הוולד וא"א לגבות ממנו) מ"ד משלם כו' אהן יהיב נזקיה (פי' בעל הפרה צריך לשלם כל חצי נזקו והוא יש לו לגבות רביע נזק מן הוולד אלא כיון שמת מפסיד בעל הפרה) ואהן אמר (פי' בעל הולד).

רגלה מכורה לך מכר חצייה כו'. — צ"ל: מכר חצי חצייה (פי' בהמה יש לה ב' ידים וב' רגלים ורגל אחת היא רביע) רגלה שנייה מכורה לך מכר חצייה אמר ריש לקיש כו'.

הלכה ד

נגח נגף נשך רבץ בעט משלם נזק שלם דברי ר' מאיר. — אע"פ שגם בתוספתא פ"ה הנוסח כמו בירושלמי כאן מ"מ נראה להגיה ר' טרפון (במקום ר' מאיר) וכדתנן בפ"ב מ"ז.

המגדיש בתוך שדה חבירו שלא ברשות גדישים בשדה כו'. — צ"ל: המגדיש בתוך שדה חבירו (פי' דהתם תנן שאם אכלתן בהמתו של בה"ב פטור ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב וקשה למה חייב דהא הכל מודים בשדה שאומר לו הכניסהו ושמרהו) א"ר יצחק (כ"ה לקמן פ"ו ה"ג) גדישים בשדה ככלים בבית אריבר"ב תיפתר בההיא דאית ליה מסגר (פי' שהגדיש מוקף בגדר שיכול לסוגרו דה"ל כבית שהכל מודים שהוא אומר לו הכנס ואני משמרו אבל בגדיש שאין לו מסגר הרי הוא כשדה וע' או"ז ב"ק סימן רע"ג שנזדמנה לו גירסא משובשת "תיפתר דאית ליה סוריגר" וכתב שהוא כמו "נטר בי דרי" דבבלי נ"ט ב' וע"ש).

הלכה ה

בניה משביחין אותה (פי' ומכר גם הוולדות עמה) רשב"ג אומר קוטיזמי היא זו (פי' שלא אמר אלא לשבח בעלמא שהיא בת בנים אבל לא מכר אלא השפחה בלבד, וע' פ"מ שפירושיו רחוקים).

עוברין אין יוצאין בשן ועין כו'. — צ"ל: ניחא בעין בשן (פי' איך אפשר לזה והרי אין לולד במעי אמו שֵׁן, וע' פ"מ דשני פירושיו אינן מחוורין) אריבר"ב כיני עוברין אין יוצאין כו' (ומלת "מתניתא" נשתרבבה משאר מקומות).

הלכה ו

וכי יש לו רשות להבקיר נזקיו ברה"ר כו'. — צ"ל: וכי יש לו רשות לפתוח בורו לרה"ר (פי' מקשה אדתנן במ"ח החופר בור ברה"י ופתחו לרה"ר) אריבר"ב תיפתר כריבר"י דאמר ג' טפחים שהן סמוכים לרה"ר כרה"ר (וע' מ"ש לעיל פ"ג ה"ג, עמ' 468).

מהו שיעשה את העומק כגובה כו'. — צ"ל: מהו שיעשה את הגובה כעומק (פי' שעשה תל ברה"ר ונפל עליו שור) והיכי דמי אין בהוא דאתי מן עיל (פי' שהשור עלה על התל ונפל ממנו) חמי ליה (פי' והוה ליה שלא לעלות עליו) אלא בההוא דאתי מן לרע (פי' שהלך אצל התל למטה ולא ראה אותו ונחבט בו).

הלכה ז

לתוכו בין בלפניו בין שלאחריו פטור כו'. — צ"ל: בין בלפניו בין בלאחריו חייב חוצה לו לפניו חייב לאחריו פטור (ע' בבלי נ"ג א').

בשהתריפו מחמת אוירו. — הרמב"ן במלחמות פ"ג העתיק בשהטריפו (בטי"ת) מחמת אוירו.

הלכה ח

אווז ים עם אווז יישוב כלאים זה בזה כו'. — צ"ל: אווז בר עם אווז יישוב כלאים זה בזה (וכעין זה בכלאים פ"ח ה"ו) כו' אלא שור עם שור בר (פי' ותנן בכלאים שם דר' יוסי אמר דשור בר מין חיה) חמור עם חמור בר (פי' והוא ערוד ובכלאים שם תנן דערוד מין חיה) כלאים זה בזה.

פרק ו

הלכה א

היתה גדורה משלש רוחותיו ופרוצה מרוח אחת כו'. — צ"ל: היתה גדורה משלש רוחותיה ופרוצה מרוח אחת ויצאת ממקום הפרצה מהו (פי' שנפרצה בלילה מרוח אחרת ויצאה דרך אותה פרצה וה"ז תחלתו בפשיעה שהניח פתוח מרוח אחת וסופו באונס שיצאה דרך הפרצה שנפרצה בלילה) כו' מקול הרעמים אם בנאו כצורכו (פי' שבנאו תחלה כראוי ונפל באונס וכעין זה יש בתוספתא ב"מ פי"א ע"ש) פטור (פי' אם הזיק הכותל בשעת נפילתו) כו' כלום צריכה (פי' שאם הכותל לא היה בנוי כראוי ונפל ודאי שהוא חייב ואין צורך לאשמועינן) לא בשנפלו שם שלשה כתלים בריאים ממנו (פי' שהיו שם שלשה כתלים בנויים כראוי ואחד שלא כראוי ונפל אחד מהבריאים באונס והזיק חייב מפני שתחלתו בפשיעה שבנה א' שלא כראוי).

אבל אם הוציאוה לאבדה הליסטים פטורין. — בתמים דעים סימן ס"ח בשם ר' אפרים העתיק: אבל אם הוציאוה לגוזזה הליסטים פטורין (ובאו"ז ב"ק סימן רס"ב העתיק כנוסח שלפנינו).

הלכה ב

אבל עמדה ורעת משלם מה שהזיקה ירדה כדרכה כו'. — צ"ל " אבל עמדה ורעת משלם מה שהזיקה ר' יוסי ב"ר חנינה אמר אותה השורה פטורה ושורה אחרת חייבת ר' יוחנן ור"ל תריהון אמרין אפי' רעת כל השדה כולה פטורה כו' על דעתיה דריב"ח דאמר אותה השורה פטורה ושורה אחרת חייבת וכא חייבת כו' אפי' רעת כל השדה כולה פטורה לעולם אינה חייבת כו' (וע' באו"ז ב"ק סימן רס"ו) ומרה"ר לשדה אחרת וכא כן עד כדון בשנפלה למקום שראויה ליפול (פי' כגון שעמדה על מקום גבוה) אפי' נפלה למקום שראויה לירד (פי' שהיה מקום נמוך וה"ל תחלתה בפשיעה וסופה באונס ומ"מ אינו משלם אלא מה שנהנית) עד כדון בשירדה למקום שראויה לירד (פי' דה"ל פשיעה משלם מה שהזיקה) אפי' ירדה למקום שראויה ליפול אריב"ח היא נפלה למקום שראויה ליפול היא נפלה למקום שראויה לירד (פי' ואינו משלם בשניהן אלא מה שנהנית) היא ירדה למקום שראויה לירד היא ירדה למקום שראויה ליפול (פי' שבשניהן משלם מה שהזיקה) דא צריכא לדא ודא צריכא לדא כו' (וע' בבלי נ"ז ב' תוד"ה נפלה).

ר' יודן משום ר"ע אכלה פירות גמורין משלם פירות גמורין כו'. — צ"ל: אכלה פירות גמורין שמין לו פירות גמורין נטיעות שמין לו בית סאה (כן העתיק באו"ז ב"ק סימן רע"א).

הלכה ג

א"ר יצחק גדישין בשדה ככלים בבית כו'. — ע' מ"ש לעיל פ"ה סוה"ה (עמ' 472).

הלכה ד

וקשיא על דעתיה דחזקיה אילו מי שראה גחלתו של חבירו כו'. — צ"ל: אילו מי שראה גחלתו מגלגלת והולכת ואין כובה אותה שמא הוא פטור (פי' ומאחר שאם מסר לו שלהבת לחזקיה חייב כאילו יצאה האש מן המוסר עצמו ה"נ יהא חייב בגחלת).

הלכה ה

מה קוצים מיוחדין שדרכן לידלק כו'. — פי' שדרך האדם להדליק את הקוצים והא דאמרינן למטה "מה אילו ואילו מיוחדין שדרכן לידלק" ענין אחר הוא דהיינו שאם תפול האש עליהן יהיו נאכלין ונשרפין).

אמר רבה בקודחת היא מתניתא כו'. — צ"ל: אמר רב בקודחת (פי' שהאש קטנה ונמוכה) היא מתניתא אבל במקטפת (פי' שהאש גדולה וגבוהה ע' ערוך ערך קדח ב') אפי' כמה חייב ר' יוחנן אמר כו' אבל בקודחת אפי' כל שהוא פטור.

הלכה ו

או שהיה מספסף והולך כו'. — בחדושי רשב"א (ס"א א') הנוסח "או שהיה מטפטף והולך", ובמכילתא משפטים "אם היתה מצפצפת והולכת אפי' עד מיל ה"ז חייב".

הלכה ז

ולית ר' יודה דריש הכא אלא גדיש לאי זה דבר כו'. — צ"ל: לית ד' יודה דריש הכא אלא ונאכל גדיש או הקמה מאחר שנאמר הקמה לאי זה דבר נאמר גדיש כו'.

פרק ז

הלכה א

למה לא שנינו שמדת תשלומי כפל נוהגת בטוען טענת גנב בשותפין. — צ"ל: ובשותפין (ע' בבלי ס"ב ב' תוד"ה מרובה קתני).

וגונב מבית האיש ולא מבית האשה כו'. — צ"ל: וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב (כן איתא במכילתא פ' משפטים) וגונב מבית האיש ולא מבית השואל (כ"ה בשבועות פ"ח ה"א וע"ש מ"ש בזה) כל עצמו אין כתוב איש אלא בשואל ותימר הכין (פי' דבש"ח וש"ש כתיב "כי יתן איש אל רעהו" וכאן קורא להמפקיד "איש", אבל בשואל כתיב "וכי ישאל איש מעם רעהו" הרי שהשואל מכונה כאן "איש" ואיך אפשר למעט את השואל מהאיש).

אין תימר מוציאין מן השני מביא קרבן על השבועה כו'. — פי' דלקמן פ"י ה"א סבר ר' ינאי בגזל טלית ונתנה לאחר דמוציאין אף מן השני ור' חייא סבר דאין מוציאין מן השני אלא מראשון (וגירסא משובשת נזדמנה לו להרשב"א ס"ז ב' ע"ש).

הלכה ג

א"ר זעירא הדא אמרה עד זומם אין נפסל בב"ד כו'. — צ"ל: הדא אמרה עד זומם אין נפסל מעצמו אלא בב"ד הוא נפסל (פי' דס"ד דבשתי פעמים העידו בראשונה על הגניבה וחזרו והעידו על הטביחה והוזמו על הגניבה וחזרו והוזמו על הטביחה ואי איתא דעד זומם מעצמו הוא נפסל דהיינו למפרע משעה שהעד שקר מאחר שהוזמו תחלה על הגניבה כבר נפסלו משעת עדותן על הגניבה ובשעה שהעידו על הטביחה כבר פסולין היו לעדות ואין הזמתן על הטביחה מועילה כלום ולמה משלמין תשלומי שנים ושלשה

בעד העדאת הטביחה שהוזמו אלא ש"מ שאין עד זומם נפסל מעצמו אלא משעה שיוזם בפני ב"ד; וכעין זה בסנהדרין פ"ג ה"ג "פסול צריך ליפסל בב"ד קרוב אין צריך ליפסל בב"ד" וע' בבלי במכילתין ע"ג א', ונוסח שלפנינו בירושלמי כאן נשתרבב ממכות פ"א סוה"ח) פתר לה בכרך אחד (פי' שהעידו בבת אחת על הגניבה והטביחה וכן הוזמו בבת אחת) ותני כן א"ר יוסי בד"א בשתי עדיות אבל בעדות אחת כל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (ומה שבינתיים מיותר וליתא בתוספתא סופ"ז, ור' יוסי אמר דבריו עלה דתני התם היו שנים מעידין בו שגנב והן מעידין בו שטבח ומכר נמצאו זוממין על הטביחה הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי ג') מהו שבטלה מקצתה כו' למפרע הרי אלו פסולות (פי' וס"ד דאם העידו בעשרה בניסן בבת אחת על הגניבה והטביחה והוזמו בט"ו בניסן על הטביחה בלבד בטלה עדותן אף על הגניבה משום דלמפרע הן נפסלין משעה שהעידו) א"ר בא בר ממל תיפתר במעידין עליו בכרך אחד ולית ש"מ כלום (פי' לעולם אין עד זומם נפסל אלא משעה שהוזם בב"ד ומה שא"ר יוסי עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה היינו טעמא משום שבבת אחת העידו על הגניבה ועל הטביחה ומאחר שהוזמו על מקצת העדות ה"ז בטלה כולה אבל אם העידו שני דברים זה אחר זה והוזמו על הראשון יכול להיות שעדותן השנייה קיימת מפני שלא נפסלו עד שהוזמו בב"ד) והא תני (ונוסח שלפנינו נשתרבב מלמעלה) הן היו הראשונים והן היו האחרונים (פי' ששני עדים העידו שאכל שנה אחת משני חזקה וחזרו אותן עדים והעידו עוד על שנה שנייה ושוב העידו על שנה שלישית) הוזמו בראשונה אין בידו כלום בשנייה הרי בידו שנה אחת שלישית הרי בידו שתי שנים (וכ"ה בתוספתא ב"ב פ"ב) והכא לית את אמר במעידין עליו בכרך אחד ולית ש"מ כלום (פי' דכאן א"א לאוקומי בשהעידו בבת אחת) לא אתייא דא אלא על ידי עדות סגיא (פי' ומדתני "הוזמו בראשונה אין בידו כלום" ש"מ דעד זומם למפרע הוא נפסל משעת העדות) א"ר זעירא הדא אמרה עד זומם אין נפסל בב"ד אלא מעצמו הוא נפסל.

הלכה ד

מתרין בו ולוקה ומביא קרבן מאן תניתה כו'. — צ"ל: מתרין בו ולוקה ומביא קרבן ר' בון בר חייא בשם ר' שמואל ב"ר יצחק שני דברים מסורין לב"ד את תופש אחד מהן יצא דבר שמסור לשמים (וכ"ה לעיל ה"ב) כיני מתניתא קדשים שחייבין באחריותן (פי' הבעלים) משלם תשלומי ד' וה' (פי' הגנב שגנב מן הבעלים משלם) ושאין חייבין באחריותן פטור (ותיקן את הלשון דלפי הלשון שלפנינו היה משמע שהבעלים החייבין באחריותן הן עצמן משלמין ד' וה' מה שאי אפשר).

ויותר נראה דצ"ל: כיני מתניתא קדשים שאינו חייב באחריותן משלם כו' וחמשה ושחייב כו'. והיינו דשיטת הירושלמי לפרש דברי ר"ש שאם הקדיש את הגניבה קדשים שאינו חייב באחריותן הרי ההקדש כמכירה וחייב בד' וה' והוא כדס"ד בבבלי ע"ו א' דמה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים איפכא מיבעי ליה כו' וכן נראה מברייתא דמייתי שם (ע"ט א' והיא בתוספתא פ"ז) גנב והקדיש כו' משלם תשלומי ד' וה' (וע"ש תוד"ה גנב) ולפ"ז הא דאיתא למטה מילתיה דריש לקיש אמרה כו' שאין לו מובן יש להגיה "מילתיה דר' שמעון אמרה הקדש כמוכר ודכוותה פדיון כלוקח מ"ט דר"ש ראוי הוא לפדותו ולאכלו" (פי' ולפיכך ההקדש כמוכר להדיוט).

שהטובח בשבת חייב והמוכר בשבת פטור א"ר ינאי כו'. — צ"ל: שהטובח בשבת חייב (פי' מיתה אם היה מזיד והתרו בו וקרבן אם היה שוגג) והמוכר בשבת פטור המוכר בשבת חייב בתשלומי ד' וה' והטובח בשבת פטור (ונשמט מן "פטור" עד "פטור") א"ר ינאי כו' תלוש מן הקרקע הזה וקנה אותו (פי' דתלישה מן הקרקע היא קנין לשיטת הירושלמי ב"ב פ"ג ה"א).

הלכה ה

חוץ מרגלה חוץ מקרנה חוץ מגיזתה משלם תשלומי ד' וה'. — צ"ל: חוץ מגיזתה אינו משלם תשלומי ד' וה' (כ"ה בבבלי ע"ח ב', אבל בתוספתא פ"ז: משלם תשלומי ד' וה').

הלכה ו

מאן דמר לי הדא מילתא אנא נסיב בנרייתיה כו'. — צ"ל: אנא נסיב ייתיה לבנייה (פי' שיביא אותו לבית המרחץ) מהו פטור נפטר מחובו (פי' וביאור נתנו לבכורות בנו כו' היינו שנתן להם בה"ב) נפטר מגניבה (פי' וביאור נתנו לבכורות בנו כו' היינו שנתן להם הגנב).

הלכה ז

יכול אף בירושלים כן כו'. —צ"ל: ויהא אף בירושלים כן ייבא כיי דמר כו'.

פרק ח

הלכה א

כתיב פצע תחת פצע מת"ל חבורה אלא כו'. — צ"ל: כתיב פצע תחת פצע אם בשעשה בו חבורה כבר כתיב חבורה תחת חבורה אלא שאם כוייו כו' במקום שאינו נראה חייב בצער אומדים כו' (וכעין זה במכילתא משפטים כ"א כ"ה).

אלא ביעין ותרנגולין ומה דו אמר יהבין ליה אמר כו'. — צ"ל: ביעין ותרנגולין אמר ר' יוסי בר יעקב כו' (ומה שבינתיים מיותר ונשתרבב מלמעלה).

הלכה ב

ר' ירמיה בעי עלו בו צמחין סביבות המכה ונסתרה מחמת המכה מהו כו'. — צ"ל: עלו בו צמחין מחמת המכה ונסתרה המכה מהו מן מה דתני ורפא ירפא יכול שאם עבר על דברי רופא והעלה מכתו גרגותני חייב לרפאותו ת"ל רק ותניי חורן ורפא ירפא שאם עלו בו צמחין מחמת המכה ונסתרה המכה חייב לרפאותו תני ר' יוסי ב"ר יודן אומר עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה חייב לרפותו כו' (ע' תוספתא פ"ט ובבלי פ"ה א').

הלכה ג

שאם כוייו על כף ידו וצבת על כף ראשו וצבת או שהטיל עליו שלג כו'. — צ"ל: אבל אם כוייו על כף ידו וצבת כו' ראשו וצבת רואין אם היה עושה מנה ביום נותן לו מנה סלע נותן לו סלע תני ושלחה כו' (ונוסח שלפנינו נשתרבב מלמעלה ה"א, וע' בתוספתא רפ"ט כעין מה שהגהתי. שוב ראיתי במלחמות לרמב"ן שהעתיק כנוסח שלפנינו והוסיף "והשבת רואין אותו אם היה עושה מנה ביום נותן לו מנה ביום סלע ביום נותן לו סלע ביום").

תני לא אשת שני. — פי' דזו שהחזיקה במבושיו רודפת היא אחר הנפש וחייבין להצילו בנפשה, לפיכך אין על אשת השני כלום אם הרגה את הראשונה אם לא היה אפשר להצילו בקציצת ידה, וזה כת"ק דספרי תצא פיסקא רצ"ג ע"ש.

הלכה ד

מעידין אנו על פלוני שסימא שתי עיניו כאחת כו' אינו נותן לו כלום. — כן הוא במכילתא פ' משפטים, וזה נעלם מעיני ישי"ש ב"ק פ"ז וב"ח יו"ד סימן רס"ז שכתבו דבהפיל שינו וסימא את עינו בבת אחת יוצא לחרות ומשלם בעד עינו ע"ש.

מצווין ישראל לפרנס עבדים קיטעין יותר מן השלימין. — ברי"ף ורא"ש פרק זה העתיקו "עבדים קיטעין ולא שלימין" (וכן משמע בכתובות פ"ה ה"ה).

הלכה ה

מן אהן עובדא מימר כן כו'. —צ"ל: מן אהן עביד מימר כן (פי' למה היה הרב אומר כן ולהפך ה"ל להעבד לומר כן) א"ר נסה דהוון סהדין דמרין כן מעידין אנו כו'.

הלכה ו

לסקלונקית חמש עשרה. — ברי"ף פרק זה העתיק "לסנקורת" ובראי"ש וכן באו"ז ב"ק סימן שע"א "לסנוקרת" וכן בבבלי כ"ז ב'.

אלא רקק ולא הגיע בו הרוק מהו כו'. — צ"ל: אבל רקק ולא הגיע בו הרוק פטור א"ר יוסי כו'.

[השלמות: **מעידין אנו איש פלוני שהרג שור פלוני כו'**. צ"ל מעידין אנו איש פלוני שהרג שורו של פלוני וקיצץ נטיעותיו והוא אומר איני יודע חייב אמר הא אמירה (כ"ה בכ"י ד"ר לעווי בהקדמתו לירושלמי נזיקין עמוד 20).]

הלכה ז

אדם שסרח לחבירו וביקש ממנו ולא קיבלו כו'. — באו"ז ב"ק סימן שע"ז העתיק: וביקש ממנו פעם ראשונה שנייה ושלישית ולא קיבלו מה יעשה יעשה שורה של בני אדם ויפייסנו ה"ה דכתיב ישור על אנשים יעשה שורה של אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי אם עשה כן כו'.

הלכה ח

סימא עיני שמזיקתני קטע ידי שמזיקתני חייב. — צ"ל: סימא עיני שמזיקתני (פי' כגון שעלה עליה נימא ואם לא יסמא את העין ימות ע' נזיר רפ"ז) קטע ידי שמזיקתני פטור (וכ"ה בתוספתא פ"ט).

מילתיה דר' לעזר משום פגם משפחה כו'. — יש להפך ולתקן וכצ"ל: מילתיה דר' לעזר אמרה אין אדם מוחל על איבריו (פי' ולכן בהן שהוא כלאו מסתמא בלשון תמיה אמר אבל בסיפא באומר קרע את כסותי ושבר את כדי בהן שהוא כלאו אמרינן דבניחותא קאמר דאדם מוחל על ממונו) ריש לקיש אמר בהין כו' אבל בהין שהוא כלאו אוף בסיפא (פי' בקרע את כסותי ושבר את כדי) חייב מילתיה דריש לקיש אמר משום פגם משפחה (פי' ולכן אפי' אם אמר דמוחל על איבריו אינו מחול) על דעתיה דריש לקיש שמין לקרובים בושת.

פרק ט

הלכה א

הכא את מר ליבון כשינוי (תוספתא פ"י גזל צמר וליבנו טווי וליבנו כו' משלם כשעת הגזילה וכעין זה לעיל פ"ח ה"ג) והכא את מר אין ליבון כשינוי (הוא בחולין פי"א לענין ראשית הגז) כו' צופים (פי' כמו "צפון" דבבלי צ"ג ב') כו' צופים בלא ליבון (פי' והל"ל ועשאו צופים) אמר ר' יודן (פי' תירוץ אחר הוא) כו'.

גזל שלח וליבנו כו'. —אולי צ"ל: "גזל טווי וליבנו" כו' (והוא בתוספתא פ"י, ולנוסח שלנו הוא עור ע' בכורות נ"ז ב').

ר' נחמן בר יצחק שאל אילו מי שנכנס כו'. — צ"ל: ר' נחמן בר יעקב שאל (וכ"ה בגיטין פ"ה ה"ה, ור' נחמן בר יצחק דבבלי אינו מוזכר בשום מקום בירושלמי).
אלא שמערימין עליו ליכנס כו'. — צ"ל: אלא שממתינן לו עד שיכנס לשם מפני החמה או מפני הגשמים א"ל שמואל הא תניתה שמין לו כו' (פי' מיד וע' גיטין פ"ה ה"ה דמשמע כמו שהגהתי).
מפני שעיברה אצלו וילדה משלם כשעת הגזילה מאן תניתה כו'. — צ"ל: מפני שעיברה אצלו וילדה משלם כשעת הגזילה הא אם עיברה אצלו ולא ילדה משלם בעיינה (וע' במלחמות לרמב"ן שהעתיק: "מפני שעיברה אצלו וילדה הא אם לא עיברה אצלו וילדה משלם כשעת הגזילה" ונדחק בפירושו) הלכה ב' גזל בהמה והזקינה כו' (ומה שבינתיים שייך למטה ה"ג כמו שאכתוב שם).

הלכה ב

שמואל אמר אפי' גזל עגל ונעשה שור אומר לו הש"ל כו'. — צ"ל: אפי' גזל שור והזקין משלם כשעת הגזילה תני ר' קרנא ואפי' גנב עגל כו' ד' וה' עגל (וכעין זה בבבלי ס"ה ב') אמי אבוי דשמואל בר אמי כו'.

הלכה ג

שמואל אמר בשנסדק כו'. —צ"ל: גזל מטבע ונסדק כו' מאן תניתה (פי' דאומר בכל אלו דמשנתנו הש"ל) ר' יעקב דתני זה הכלל שהיה ר' יעקב אומר כל גזילה שהיא קיימת בעיניה ולא נשתנית מברייתה אומר לו הש"ל והגנב לעולם משלם כשעת הגניבה (כל זה נמצא לפנינו לעיל סוה"א ושייך כאן, וכן מוכח בתוספתא פ"י ע"ש) שמואל אמר בשנסדק ודאי ר' הונא אמר בשפסלתו מלכות אבל פסלתו מדינה אומר לו הש"ל (פי' דפסלתו מלכות דינו כנסדק אבל פסלתו מדינה היינו נפסל) שמואל אמר אפי' פסלתו מלכות (פי' דינו כנפסל) אומר לו הש"ל ר' יודה בן פזי בשם ריב"ח והן שהרקיבו מן הכנימה (פי' כמו כנים רש"י חולין י"ג א' וע"י זה כל הפירות מתקלקלין) אבל אם הרקיבו מתולעין (פי' שיכול לברור המתולעין והשאר ראויין לאכילה) כבריאין הן (פי' ואומר לו הש"ל והיינו דתני בתוספתא פ"י בפירות והרקיבו אומר לו הש"ל) ר' יודן לא נחית כו' מה חידות הוה לכון בבי מדרשא יומא דין א"ל כן אמר ר' יוסי המטמא אינו כעושה מעשה (כ"ה בגיטין פ"ה ה"ד) א"ל ולאו מתניתא כו'.

הלכה ה

שמואל אמר אפי' הקדיחו סממנין אומר לו הש"ל כו'. — צ"ל: אפי' הקדיחו יורה נותן לו דמי צמרו מהו אם השבח כו' (לפרש"י בבבלי צ"ח ב' קשה מה ששנינו סתם "אם היציאה

יתירה על השבח נותן לו את השבח" דהא פעמים שאינו נותן לו כל השבח כגון שהשבח הוא יותר מכפי מה שהתנה עמו לשכר שבאופן זה אינו נותן לו אלא שכרו כ"ש רש"י שם, ועוד קשה דר"מ שאמר "נותן לו" היינו הצובע לבעל הצמר, אבל בדברי ר' יהודה "נותן לו" היינו להפך בעל הצמר לצובע, ולכן בביאור זה שיטה אחרת להירושלמי והוא ד"שבח" נקרא מה שהיה משביח הצמר אחר הצביעה יותר מכדי שעולין דמי הצמר והצבע ושכר הצובע, ו"יציאה" נקראה השכר שמעלה להצובע בעד מלאכתו בלבד ולפי משל הירושלמי כאן השבח הוא חמשה מנים והיציאה עשרה מנה והרי היציאה יתירה על השבח חמשה מנים וצריך הצובע ליתן לבעל הצמר חמשה מנים כדי שלא יפסיד בעל הצמר משבחו ולפיכך אין הצובע נוטל בשכרו אלא חמשה מנים, ואם השבח יתר על היציאה כגון שאם היה צובעו אדום היה שוה ארבעים מנה ומאחר שצבעו שחור אינו שוה אלא עשרים מנה ולפי שדמי הצמר והצבע ושכר מלאכה אינן אלא עשרים מנה נמצא שהשבח הוא עשרים מנה והיציאה אינה אלא עשרה מנה לפיכך נותן לו הצובע לבעל הצמר את היציאה דהיינו שכר מלאכתו עשרה מנה והיינו שאינו נוטל כלום בשכר מלאכתו וגם בעל הצמר מפסיד משבחו עשרה מנה שאין הצובע חייב להשלים לו מביתו עוד עשרה מנה ורק מפסיד שכר מלאכתו בלבד, זה ביאור הירושלמי לפי דעתי וע' בבלי ק' ב' תוד"ה "אם" ובהגהות אשירי שם שנדחקו בביאור הירושלמי).

ותני חורן אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לשניהן מ"ט דר' יודן כו'. —צ"ל: ואם הותירו הותירו לשניהן מאן דמר אם הותירו הותירו לו ר"מ מ"ד אם הותירו לשניהן ר' יודן מ"ט דר' יודן שלא נתכוין המוכר לזכות אלא ללוקח (כ"ה בדמאי פ"ו הי"ב ע"ש) ולמה הוא חולק עמו (פי' למה חולק הלוקח עם בעל המעות) שאסור ליהנות מחבירו (פי' שזה הלוקח אסור ליהנות ממעות של חבירו כשאין גם לחבירו הנאה מזה) מעתה אפי' אמר לו ליקח לו חטים ולקח לו חטים בשעה שאמר לו ליקח לו חטים ולקח לו חטים (ונשמט מן "חטים" עד "חטים") לא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות ובשעה כו' וקיים מה בידיה (פי' וכי יודע המוכר בשעה שמזכה לו לשליח אם הוא קונה מה שצוה לו המשלח או לא) א"ר נסא בשעה שקיים שליחותו לא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות כו' אתיב ר' שמעון בר בא (ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ז) קומי ר' יוחנן כו' אין לו בכסות אשתו ובניו ולא בכלים שצבע לשמן וכי מי הודיע לצבע שיקנה צבעו לאשתו ובניו (ונשמט מן "ובניו" עד "ובניו") א"ל לא עלה על דעתו להקדיש כסות אשתו ובניו והתנינן ואחד המעריך עצמו כיון שאמר ערכי עלי לא קבל לעצמו חמשים סלע כאומר

ערכי עלי כו' ר' הושעיא בשם שמעון בר בא זאת אומרת שאין שמין כו' (פי' דאל"כ לא היה תנאו מועיל כלום דהתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל כבב"מ סופ"ז).

הלכה ו

א"ר יונתן בנתינת החומש נעשה חומש קרן. — צ"ל: בשבועתו על החומש נעשה חומש קרן.

לא אתיא אלא בשעת עדים ובשעת הקרבן. — צ"ל: לא אתיא (פי' הא דתנן במי"ג הגוזל את אביו ונשבע לו ומת ה"ז משלם קרן וחומש לבניו) אלא בשהודה ובשעת הקרבן (פי' אבל בשלא הודה אלא שבאו עדים או אפי' הודה בעצמו בזמן הזה שאין שם קרבן אין צריך להוציא קרן וחומש מרשותו כיון שהוא עצמו יורשו).

הלכה ז

מקטן יחזיר לו מת יחזיר לאביו כו'. —צ"ל: מקטן עושה בהן סגולה מת יחזיר לאביו וכולן שאמרו כו' (כ"ה בתוספתא פי"א ובבלי ב"ב נ"ב א') יעשה מפורש כפירושו (כ"ה בתוספתא שם, וביאור זה שיקיים כמו שאמרו (כן מוכח בתוספתא ב"ב רפ"ט).

אהן קידושא דברתי. — פי' "קידושא" הן עגילי אזן ותרגום עגיל (במדבר ל"א נ') קדשין, והן הן כיפי דבבלי ב"ב נ"ב א' וע"ש בפרשב"ם.

הלכה ח

ר' ירמיה וריב"ח תריהון אמרין קונם לבית זה שאיני נכנס כו'. — צ"ל: תריהון אמרין קונם הניית נכסי אילו עליך מכיון שאמר אילו אסרן עליו בין בחיים בין לאחר מיתה. א"ר יוסי תנינן בנדרים מה דלא תנינן בנזיקין קונם לביתך שאיני נכנס שדך שאיני לוקח מת או שמכרו לאחר מותר לבית זה שאיני נכנס שדה זו שאיני לוקח מת או מכרו לאחר אסור מפני שאמר זה אסרו עליו בין בחיים בין לאחר מיתה (וע' הנוסח בנדרים פ"ה ה"ג).

הלכה ט

חילפיי וריב"ח אמרין דר' יוסי הגלילי היא כו'. — יש להחליף ולתקן ובתחלה צ"ל: כתיב (במדבר ה' ח') ואם אין לאיש גואל במה הכתוב מדבר אין לך אדם מישראל שאין לו גואל אלא בגוזל את הגר ונשבע לו ומת שמשלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח חילפיי וריב"ח אמרין דר"ע היא (פי' זה ששנינו היה מעלה את הכסף ואת האשם ומת הכסף יינתן לבניו כו') דתני (תוספתא פ"י) דרש ר"ע כשבא מזופרין הגוזל את הגר ונשבע לו והיה עולה לירושלים ומעותיו ואשמו בידו ומת בדרך הכסף ינתן לבניו ואשם ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה שנאמר מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו מי שצריך כפרה יצא זה שאין צריך כפרה, דברי חכמים? (פי' ומה דעת חכמים החולקין

על ר"ע) ריש לקיש אמר תושב אשמה (פי' מעות שגזל) מכל מקום (פי' אפי' באופן שהגזלן מת ואין אשמו קרב).

הלכה י

ר' חזקיה אמר בשתי שבתות פליגין כו'. — חסר כאן ותחלה צ"ל: תני (בבלי קי"א א' וכן בתוספתא פ"י, אלא שבתוספתא נתהפכה הגירסא בט"ס וע' מ"ש פ"מ לעיל פ"ח ה"ג) נתן את האשם ליהויריב ואת הכסף לידעיה יחזיר כסף אצל אשם דברי ר' יהודה וחכ"א יחזיר אשם אצל כסף אמר רבי לדברי ר' יהודה אם הקריבו בני יהויריב את האשם אינו מתכפר לו עד שיביא אשם אחר ויתן לבני ידעיה (בתוספתא שם יש השמטה) ואם קיים האשם יחזיר כסף מבני ידעיה אצל בני יהויריב ויקריבו בני יהויריב את האשם ויתכפר לו ואם עבר משמרו של יהויריב יחזיר אשם מבני יהויריב אצל בני ידעיה ויקריבו בני ידעיה את האשם ויתכפר לו ר' חזקיה אמר בשתי שבתות פליגין ר' יוסי אמר בשבת אחת מ"ד בשתי שבתות נתן את האשם ליהויריב במשמר יהויריב ואת הכסף לידעיה במשמר ידעיה אבל אם נתן את האשם ליהויריב במשמר ידעיה ואת הכסף לידעיה במשמר ידעיה דברי הכל יחזיר אשם אצל כסף זאת אומרת אנשי משמר שזכו בקרבן שלא בשבתן מוציאין אותו מידן מ"ד בשבת אחת פליגין נתן את האשם ליהויריב במשמר ידעיה והכסף לידעיה במשמר ידעיה זאת אומרת אנשי משמר שזכו בקרבן שלא בשבתן אין מוציאין אותו מידן (פי' כן מוכח מדברי ר' יהודה ואף חכמים לא נחלקו עליו אלא משום דשלא כדין עשו בני יהויריב שקיבלו אשם לפני הכסף ובין לר' חזקיה ובין לר' יוסי זה שאמר רבי "ואם עבר משמרו של יהויריב כו' ויתכפר לו" היינו אחר שחזר בפעם השנית משמר של יהויריב וכמבואר למטה) ואם עבר משמרה של יהויריב כיני מתניתא ואם אחר שחזר משמרו של יהויריב ולא הקריבו את האשם (פי' דאפי' לר' יוסי בפעם ראשונה כשנתן להם את האשם במשמרתן מאחר שהגוזל עדיין לא נתן את הכסף לא היו רשאין להקריב את האשם, אבל בפעם שנית שכבר הוציא הגוזל את הכסף מתחת ידו אע"פ שנתנו לבני ידעיה יש להם לבני יהויריב לתובען ולקבל את הכסף ולהקריב את האשם) יוליך את האשם מבני יהויריב אצל בני ידעיה ויקריבו בני ידעיה את האשם ויתכפר לו זאת אומרת כו'.

פרק י

הלכה א

ולית היא פליגא על רב דרב אמר יורש כו' אינו גובה מיורשין פתר לה בשהניח לפניהן קרקע. — צ"ל: פתר לה בשהניח לפניהן גוף הגזילה (ומה שפירש בפ"מ על "דאיקנה" רחוק ודחוק).

פתר לה בשהניח לפניהן גוף הגזילה. — צ"ל: בשהניח לפניהן קרקע שהיתה לו לפני הגזילה.

ר' בא בר ממל אמר אף ר' חייה כדעתיה דר' חייה אמר כו'. — צ"ל: אף ר' חייה כדעתיה דר' ינאי אמר מוציאין אף משני (או שצ"ל: אף ר' יוחנן כדעתיה דר' יוחנן אמר מוציאין אף משני).

הגנבים שבאו במחתרת ועשו תשובה חייבין להחזיר. — וכ"ה בתוספתא פ"ו, אבל בבבלי סנהדרין קי"ד ב' איתא בשם רב הבא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור מ"ט בדמי קנינהו, ונעלם זה מפ"מ שכתב "דמילתא דפשיטא היא".

התיב ר' ששת אפי' קטנים ומענין כו'. — צ"ל: התיב ר' ששת קטנים מה אית לך מימר (פי' מאחר שאם טוענין הגדולים "אין אנו יודעין אם עשה אבינו חשבון באחרונה" הרי הן פטורין א"כ מפני מה הקטנים חייבין לשלם בהניח לפניהן והרי ב"ד אביהן של יתומים ויטענו עבורן אין אנו יודעין כו') ויטענו להן ב"ד א"ר מנא תיפתר בו' ולית נן ידעין מה נפיק מינה.

הלכה ב

מתני' בנחיל שגזילו מן ההליכה כו'. — צ"ל: שגזילו מן ההלכה (פי' מהלכות מדינה ולא מן התורה וכ"ה באו"ז ב"ק סימן תנ"א) ובפורח (ע' הביאור בכתובות פ"ב הי"א, עמ' 381).

הלכה ג

צריך להביא ראייה שלן עמו באותו הלילה. — צ"ל: צריך להביא ראייה שלנו (פי' אורחים אצלו) באותו הלילה (פי' ויצאו ממנו ואומר שנגנבו כליו וע' בבלי קי"ד ב') כו' דעקין הוה (פי' הפלוני שאמר שלקח ממנו היה אדם לחוץ ועני ולא היה לו כלים וספרים, ודלא כפ"מ).

הלכה ה

תני הניח שלו כו'. — ע' מ"ש בשביעית פ"ה ה"ח (עמ' 68).

הלכה י

אבא הושעיה איש טרייא הוה קצר כו' דלא יהוון ברייתא אמרין מדידן לבש. — פי' שהיה מחמיר על עצמו ולא היה נוטל לעצמו כלום מהחוטין שהיה מוציא מהבגדים ומחזיר כולן לבה"ב, ועוד היה חושש שמא יחשדו אותו שלוקח לו חוטין מהבגדים לפיכך לא היה עושה בגד לעצמו אלא ממין צבע אחד של צמר מפני שדרך הכובסין שעושין בגדים לעצמן מכמה מיני צבעין מהחוטין שמוציאין לעצמן מכמה מיני בגדים שנותנין להן לכביסה; והיינו דתני בתוספתא סופי"א ישעיה איש טיראה היה נוהג בחסידות ונוטל את הכל (צ"ל "ונותן את הכל", פי' שנותן כל החוטין לבה"ב ואינו נוטל לעצמו כלום ומפרשי התוספתא נדחקו לפרש כפי נוסח שלפנינו ע"ש). וברור אצלי שישעיה איש טיראה דתוספתא הוא עצמו אבא הושעיה איש טיריא דירושלמי (וכעין זה מצינו בתוספתא חולין פ"ג "ישעיה הבושם" ובמקומו בבבלי שם נ"ה ב' "ר' אושעיא הבושם"), והנה איתא בב"ר רפנ"ח יום שמת ר' אבין נולד ר' אבין בריה יום שמת ר' אבין נולד אבא אושעיה איש טריא (וכעין זה במ' קהלת פ"א ומדרש שמואל פ"ח ויש שם ט"ס ע"ש) ונראה שר' אבון שבירושלמי בר מחלוקתו של ר' מנא הוא ר' אבין בן ר' אבין שבב"ר שמבואר בקידושין פ"א ה"ז דר' אבון כד עברה ביה אימיה מיית אבוה (ומ"ש בב"ר "יום שמת ר' אבין נולד ר' אבין בריה" לאו דוקא דלא בו ביום נולד רק קרוב ליום מותו), ומאחר שר' אבין זה ור' מנא היו תלמידי ר' יונה ור' יוסי תלמידי ר' זעירא או ר' זירא חבירו של רבה יהיה זמנו של אבא הושעיה איש טריא בימי ר' אשי או מר בר רב אשי ומוכרח שהתוספתא נתחברה עוד אחר הזמן הזה וע' מ"ש בשביעית פ"ז ה"ב.

הלכה יא

תני ר' חייה מלא מחט דבי ר' חייה פתרין לה כו'. — באו"ז ב"ק סימן תס"ט העתיק: תני ר' חייא מלא מחט תני בר קפרא מלא משיכת מחט מה ופליג מה דתני ר' חייא מלא מחט דבית ר' ינאי פתרין לה כפליים כמלא מחט (פי' וזה שוה למלא משיכת מחט) מה דתני בר קפרא כמלא משיכת מחט דבית רבי פתרין לה כפליים כמשיכת מחט (פי' ולפי זה בר קפרא פליג על ר' חייא).